

Foi'a besericésca si scolastica.

Organu alu provinciei metropolitane greco-catolice de Alb'a-Julia
si Fagarasiu.

Apare in 1 si 15 st. n. a fia-carei luni.

Abonamentele de cate 6 fl. v. a. pre anu se se adreseze || Manuscriptele si corespondintiele se se tramita francate
la tipografi'a seminariului gr. catolicu in Blasiu. || la redactiuni.

Anulu IV.

Blasiu 1 Novembre 1890.

Nr. 3.

Partea besericésca.

Joanu P. Leméni Episcopulu Fagarasiului.

(Schitiare biografica de Constantinu Papfalvi.)

(Fine).

Dupa terminarea acestui necualificabilu si pentru toti adevératii fii ai diecesei dorerosu procesu, s'ar' poté cugetá, cà dóra ar' fi venitu si ór'a pentru depunerea la o parte si desarcinarea de crucea cea mare prin episcopulu Printiulu Hohenloe profetita; de parte de implinirea doritei usiorari, din contra a fostu silitu a o duce si portá pre umerii sei pàna la descinderea din muntele patimiloru si a doreriloru sale la locul eternului repausu, de unde nu este reintórcere, càci de abia a avutu unu respiriu de doi ani petrecuti in visitatiune canonica in partile diecesei, cari nu fusese inca visitate, si in predicarea cuventului domnediescu, a urmatu anulu 1848, in care s'au clatinatu din fundamentu imperatiile si statele europene, de care cutremuru nice imperati'a austriaca cu tóte provinciele si nationalitatile sale a remasu cratiata. Episcopulu Joanu Leméni, care dupa cum nu numai credu, dara sciu cà si iubiá clerulu si natiunea, fiindu apesatu de anii batrênetieloru, si disgustatu de dorerile nemultiamiriloru, ce intêmpinase cu pucinu têmpu mai inainte, fiindu si altcum cunoscutu cá amicu si apostolu a pazei, doriá si lucrá încátu erá numai posibilu pre cale paciica, se se exopereze usiorarea si libertatea poporului românú; dara si aici pre lãnga tóta curatieni'a si zelulu inimei sale a fostu silitu a luá si a portá mai departe menit'a pentru dênsulu mare cruce. Pentru cà despre o parte in fruntea poporului insetatu de dreptate si libertate mai cu séma s'au aflatu si pusu aceia, cari mai

inainte au formatu clubulu, care dupa cum erá constatatu, a lucratu din tóte poterile a-i dá lovitur'a de mórte morala, éra de alta parte se vedeáu semne, cumcà adversariulu besericei si a credintiei catolice, prin unu trimisu dintre ai sei voiesce a lucrá la rumperea staulului si la imprasciarea turmei sale, pentru ace'a neconsiderându periclulu, la care se espune, se decide a se intórce la catedra. Spre acestu scopu cá membru alu casei de susu face cuvenit'a insinuare la vicepresiedintele baronu Prenyi, acest'a i díce: „Ast'a se nu o faci, càci noi mai bine scimu, „cum stau lucrurile in Transilvani'a facia cu persóna „si securitatea Ilustritáti Vóstre! La acestu in adeveru de bine voituriu svatu episcopulu a reflectatu, dara nu l'a urmatu, pre lãnga tóte cà si eu cá unu credinciosu si sinceru fiu totu asemenea opiniune i-am descoperitu, dara cu totulu din alte motive, si anume i díceam: „Dupa nefericit'a sórte intêmplata cu generalulu imperatescu Lamberg, eruptiunea revolutiunei preste totu vine inevitabila, si déca va fi dênsulu in locu, nu va poté incungiurá se nu se amestece pre o parte seau pre alt'a, dupa cum aduce cu sine succesulu partinitoriu seau nepartinitoriu a armeloru, deci parerea, si potu díce rogarea mea càtra dênsulu erá, cá din tóte ce are la resiedintia, pàna nu voru pune altii mân'a pre acele, se lase a se face bani, si asiá procurandusi ceva suma se se retraga la Vien'a, seau unde ar' socotí a fi mai securu, si acolo se remàna in adapostu, pàna ce va trece inspaimêntátórea fortuna; dara incredintiandu-se póte in sinceritatea inimei sale, precum si in alipirea càtra persón'a sa a clerului si a poporului, cu care erá paratu si a patimí, trecêndu preste svatulu unuia, si opiniunea

impregnata cu rogare a altui'a, a parasitu Pest'a cea acum revoltata, a luat calea spre Transilvani'a, tragându cu odata la Clusiu, unde mai deplinu s'a convinsu, cumcã a venitu si ajunsu in adeveratulu cuiibu a revolutiunei, si cumcã calea întórcerei la resiedintia i este inchisa. tóte cele ce -i formá substanti'a sa propria, suntu secuestrate si pradate, — cu calcarea SS. Canóne si vatemarea toturoru legiloru, ce potu avé ceva valóre in unu statu civilisatu, dela functiunea oficiului episcopescu suspinsu, si administrarea diecesei concrediuta prepositulu Crainicu, care prin sentintiele aloru dóne foruri pentru totudeaun'a a fostu lipsitu de dreptulu de a avé influentia in obiectele de administratiune diecesana, si tóte aceste s'an facutu cu abusu poterei folosite de guvernatoarele militaru si comandiru generalu Puchner, firesce falsu informatu de ore-cari inimici ai episcopulu Leméni, care s'a vediutu pusu in cea mai critica si nefericita precaria stare, fãra nice unu materialu ajutoriu. Si tóta asta nefericita stare, fiindu-cã fungentele atunci protopopu si parochu, acum in Domnulu adormitu canonicu Joanu F. Negrutiú, cátu numai -i stá in potintia, puneá tóte la cale spre a-i procurá poftit'a mângaiare si a doreriloru alinare, ar' fi suferit'o cu pacientia, dar' ce'a ce-i amariá si sfasiá inim'a de dorere si intristare, erá ace'a, cà mai nice o dí nu treceá, se nu i se aduca infioratórea scire despre esecutarea prin plumbu seau stréngu a unui protopopu, preotu, teologu seau studente, si ori ce protestári, intercesiuni si rogári facute pentru ertare erau respinse, si ce erá si mai torturatoriu, erá interminatu si silitu a emite cerculare càtra poporu, cà se fia cu supunere facia cu regimulu revolutionariu, va se dica se aflá intre dóue focuri; ómenii imperatesci l'au jafuitu pâna si de cele ce aveá lipsa pentru alimentarea de tóte dílele, cei din capulu revolutiunei prin crudimile aplicate contr'a ómeniloru sei, fãra se le póta ajutá, preste aceste pucinu tare a lipsitu de nu i-s'a repusu si viét'i'a, precum a sa, întocmai si a clientulu, a protopopulu Negrutiú prin o întéplare in adeveru mistica cu scopu reutaciosu pregatita, de cine si prin cine? póte fia-cine presupune, dara nu póte documentá. Dupa cum mi-a enaratu unu barbatu de totu respectulu demnu, si precum credu neinteresatu, lucrulu stá asiá: In strad'a numita Szénutcza, unde este cas'a parochiala cu Beseric'a greco catolica, stá unu omu, care se vede apartíneá statulu militaru, cu faci'a întórsa càtra pórt'a casei parochiale, si ómeniloru cari treceáu pre lângu elu le diceá: *bé ment, a intratu*, si intrebându-lu cà cine a intratu? le respunde: cine se între? da Urbanu; cum se audí acestu magiariloru odiosu nume, casi cum ai fi aruncatu o schinteie in unu vasu de pulvere, s'a latítu faim'a in intréga cetatea, éra poporulu in-

furiatu si armatu a alergatu si a eruptu in curtea casei parochiale, unde nu erá altu cineva afara de episcopu, parochu si sor'a acestuia, au restornatu tóte prin odai si prin beserica, si dupa ce n'au aflatu ace'a ce cautáu si ce nu erá, pre episcopulu Leméni fostulu óre cându omulu si preotulu celu mai poporalu in Clusiu, multiamindu-se cu darea unoru impinsaturi l'au lasatu in pace, éra pre protopopulu luându-lu între arme, între vexe si lovituri, l'au dusu la cas'a orasiului, de unde numai a trei'a dí a potutu se se întórca la cas'a parochiala. Prin umiliri cá aceste a trebuitu se tréca si se petréca bunulu si blândulu episcopu, persecutatu de ai sei si torturatu de straini, pâna cându arm'a rusésca a pusu încâtva capetu nemai pomeniteloru crudelitáti si devastatiuni. Asiá e, pentru patria in loculu turburárilor si a persecutiuniloru a urmatu pace si linisce, dar' episcopulu Leméni nice de aceste bunatati a potutu avé dorit'a parte, din contra fãra întrelasare a fostu constrínsu a-si portá onorat'a cruce si mai departe. Pocalulu primu inchinatu lui din partea inamiculu a fostu: „Multiamesce-te de episcopia prelânga grati'a unei pensiuni si intornarea la Vien'a, la ast'a déca nu te invoesci vei fi supusu actiunei si judecatei criminale, si urmarile insuti vei avé a ti-le ascrie“. Dênsulu se scieá in consciintia nevinovatu, si întocmai -lu scieáu nevinovatu si altii, cari -lu cunosceáu mai de aprópe, si pentru ace'a -lu svatuiáu cá la nice unu casu se nu se multiamésca. La acést'a mai multu l'a svatuitu fostulu cancelar br. Samuilu Jozsika, dar' inzedaru, pentrucã persecutatu si de straini, dara preste mesura, si mai multu, de o parte din ai sei, nu mai dispuneá de energi'a si resolutiunea, ce se poftiá la continuarea luptei, pentru ace'a in adeveru silitu, cu inim'a frânta de dorere a renuntyatu la legatur'a canonica, ce a esistatu între sine si spiritual'a sa turma pastorita in decursulu aloru 17 ani, dintre cari ani o parte considerabila a petrecut'o in visitarea besericiloru si predicarea cuvântulu, ne lasându nice o parte a diecesei sale tare estinse necercetata, asiá cátu si dênsulu ar' fi potutu repetí cuvintele Apostolulu, cu cari cuvinte s'a adresatu fostulu óre cându episcopu alu Transilvaniei Ignatiú baronu Szepesy, cându s'a promovatu la dieces'a a Cinci beserici (Pécs) càtra credinciosii sei fi la despartire: „*Valete et estote per me benedicti o vos omnes per quos transivi praedicando verbum Dei*“. Ajunge atát'a, cá dupa-ce bunulu parinte spre bucuri'a inamiciloru, dorerea si intristarea credinciosiloru, si-a datu cuvântulu de renuntyare, in a càrei urma de càtra ómenii regimulu absolutistícu i s'a si datu ursoriu, cá sub celu mai scurtu terminu se întreprinda caletori'a la loculu destinatu pentru a-si petrece remasiti'a díleloru sale; atare ursoriu provení din intetirea adversariloru, cari

aveau temere, că nu cumva clerulu și credinciosulu poporu, care eră legatu cu inim'a de acestu aloru bunu parinte, și care și altcum prin o deputatiune alésa suplicase la guvernatorulu, se exopereze dela Majestatea imperiale lasarea lui în scaunulu episcopescu, se-si ajunga scopulu. Ajunge atât'a că episcopulu Joanu Leméni după tóte dorerile și persecutiunile suferite, la adec'a nu-i remase alta decâtu se se dica: „Fii fericita scump'a mea patriá, și paméntu-le „în care mi-au luminatu primele radia a sórelui. Fiti „dè Domnedieu și de mine binecuvéntati cleru și credinciosu poporu, fiți în Domnulu ai mei iubiti, căci „eu silitu cu inim'a petrunsa de durere me despartu „de voi“; între aceste sentimentale cuvinte a caletoritu la Vien'a insocitu de credinciosulu seu fiu în Domnulu canonicu Joanu F. Negrutiu. Că la morméntulu seu superteranu, din care petrunsu de dorulu patriei, a confratiloru și amiciloru a datu rogare a i-se concede se petróca ultimele dile a vietiei în Transilvani'a, dar' neci acést'a i s'a concesu, și asiá nu i-a remasu alta, decâtu se-si cumpere unu petecu de locu în cimiteriulu publicu, unde la anul 1861 în morméntulu celu subteranu i s'a asediatu de spiritu despartitulu corpu.

Fie-i tierân'a usióra!

O de pietate inspirata propunere.

Dupa-ce de sórte persecutatulu, fostulu óre-cându episcopu în Blasiu cu titulu a Fagarasinlui Joanu de Leméni, a cărui biografica descriere aici în compendiu a precesu, și a portatu impus'a cruce până în capetu cu o în adeveru crestinésca paciintia, cu tóte s'a impacatu, singura o dorere și unu doru, până la ultim'a vietiei resuflare nu l'a parasitu, că paméntescile sale reliquii, se nu se astupe cu tierina straina, far' cu a patriei sale, în care a vediutu primele radia a luminei, pentru ace'a mai în tóte scrierile îndreptate din loculu de exiliu, unde eră detinutu, către amici și cunoscuti nu póte întrelasá, a citá din Tristium plângerea lui Ovidiu, că potcív'a calului gotiecu, se nu resipésca tierín'a morméntulu seu, și totu de-odata adaoga: și tierín'a morméntulu meu o va imprasciá unghi'a calului gotiecu; la adec'a vediéndu și convingéndu-se, că suspinurile și dorerile inimei sale nu ajungu și nu strabatu la inimi compatimitóre, depunéndu speranti'a, și cu ast'a s'a impacatu.

Acum au trecut 29 ani, de cându multu torturatulu seu corpu s'a pusu în cimiteriu în peteculu de paméntu, de dènsulu fiindu în viétia cumperatu, o piétra mormentalá aréta loculu repausulu, unde ar' poté repausá déca l'ar' lasá în pace „quia Domini est terra et plenitudo eius“ inse mai restéza numai 11 ani, că se se implinésca 40, și atunc remasele

óse după datina se arunca afara și din loculu repausulu cumperatu cu scumpi bani.

Deci umilit'a mea parere și totu-odata rogare către confrati este, că mainainte de ce s'ar' întemplá acéstá profanare, se se afle unu modu și o cale, pentru readucerea în patria a remasitiiloru corporale a acestui în adeveru raru de lume persecutatu archiereu și parinte. Sciu că spre implinirea unei atari translocari se poftescu spese, déca nu s'ar' aflá altu isvoru din partea clerulu, se se implinésca din venitul micei mele fundatiuni, ce este pusa sub administratiunea și pertractarea Prea Veneratulu Capitulu.

Am scrisu în Blasiu 1890.

Jurnalistic'a.

V.

Amu audítu une-ori dicéndu-se, că nu se cuvine preotulu a scrie în diuarie, ci elu se remána pre lângá oficiile lui pastorale. Asia vorbescu și asia scriu și contrarii nostri, că adecá preotii se parasésca cu totulu terenulu jurnalisticé. Dar' óre preotulu nu e cetatianu? óre elu nu cunósce mai bine cá ori care altulu moravurile și lipsele religiósse și politice ale poporulu? Cine este mai chiamatu, mai aptu și mai expertu, cându e vorb'a se scria și svatuésca în publicu cu privire la cele ce suntu spre binele poporulu?!

Chiamarea pressei bune în tēmpulu nostru e în intima legatura cu chiamarea cea sánta a preotulu: ea este o movila tare în contr'a tempestatiloru aduse de spiritulu necredinciosu alu tēmpulu: unu scutu aperiatoriu alu religiunei și besericeí în conti'a mențiunei și a releloru tendentie. Noi tienemu, că cei ce cu intentiune curata și din iubire către adeveru și s. religiune si-folosescu poterile și asuda pentru înaltele idealuri ale pressei suntu barbati apostolici, aperiatorii credintiei și ai besericeí, promovatorii celoru mai mari interese ale poporulu. Preasántulu Pontifice alu Romei, capulu supremu alu besericeí se bucura de preotii, cari lucra pre câmpulu pressei, -i incuragiéza la lucru cá pre atletii Domnului Christosu și -i distinge. Înaltii dignitari besericesci: cardinalii și episcopii nù socotescu a fi lucru de diosu și în compatibilu cu oficiale loru, cându lucra cu pén'a pentru pressa și cându colaboréza la diuarie cu directiune sanetósá. De ce dar' numai preotii de rēndulu II. se se eschida dela pressa, care astadi este unu momentu de capetenia a activitatei publice.

Din productele esite dela cutare tipografía se cunósce energí'a și activitatea spirituala a acestui ori a acelu tēmpu. Preotii chiamati și apti din tēmpulu de acuma se-si tiéna de onóre și de detorintia a dá

tipografiilor diecesane mai multu de lucru. Déca fiacare preotu ar' întrebuințiá numai o óra pre săptămâna pentru de a scrie ceva edificatoriu ori de interesu pentru publiculu cetitorin, ce servitie frumóse ar' face pressei, mai alesu cá între preoti se afla si de cei cu cunoscintie speciale, cari altor'a le lipsescu. Ce, se fia aceste talente îngropate?! Ma chiaru si interesulu preotiloru cere cá ei se scria, cáci prin aceea -si câstiga védia si influintia, ce in unele casuri le póte prinde bine. Se grigésca numai, cá ceea ce scriu se servésca spre edificare, cá ceea ce scriu se stee in armonia cu principiile besericeí, si cá nu cumva altor'a predicându, insisi se se faca netrebniçi.

Influinti'a, ce o exercita press'a asupr'a opiniunei publice, facú din ea o putere mare, o putere de care se temu si potentatii. Diuariele facu astadí opiniunea publica; cei mai multi chiaru si ómeni altcum seriosi si cu judecata, se indrépta cu parerile loru intr'acolo unde-i duce press'a. Pentru aceea cu totu dreptulu a potutu întrebá cardinalulu P. Melchers in pastoral'a sa din 1872: „Spune-mi ce diuarie cetesci, si eu -ti voiu spune cine esti?“

Déca atât'a de mare e influinti'a pressei, se cade cu totu dreptulu cá preotii se fia mai activi si se se intereseze mai tare de spriginirea si promovarea pressei nóstre. Cându in press'a contraria se interpretéza reu ori se falsifica adevéruiri religióse; cându se profanéza ori batjocorescu actiuni sánte; cându se calumniéza preoti si manastiri; cându se reproducu cu óre-care placere si se respândescu fapte de scandaluri scornite spre stricarea onórei si numelui celui bunu alu statulu preotiescu; cându se publica mincinciuni istorice de sute de ori refránse, cându prin feliturite descrieri se propaga indiferentismulu religiosu ori alte principie rele ce suntu spre stricarea religiositatei: in acestea si alte asemenea casuri clerulu besericeí nóstre nu póte remáné indiferentu, ci trebuie se intre in actiune defensiva prin press'a sa. Pap'a Leonu XIII demánda cá influinti'a pressei celei rele se se combata prin press'a cea buna. Polemi'a e lucru cam neplacutu si uritosu, dar' aceea in — témpulu de astadí, in témpuri de atacuri ce in continuu se indrépta asupr'a besericeí si conducetoriloru ei, asupr'a institutiuniloru si invetiatoriloru ei, — este inevitabila. Se póte cá contrarii de principie prin aceea nu se voru întórce la adevéru si nu se voru face mai buni, dar' totusi vediéndu ei opositiunea energica ce li s'ar' face prin pressa, mai lasa din audaci'a si sumeti'a loru, ér' credinciosii si cetitorii nostri se intarescu mai multu in convingerile religióse.

Contrarii nostri, din motive binecunoscute, ar' vré se interneze pre preoti in pareclesie, se-i restringa in cerculu strimtu alu familieí si alu parohiei. Dar' chiamarea preotulu e cu multu mai inalta, decâtu cá

aceea se se póta respinge între marginile ángustulu teritoriu parohialu. S. Paulu nu stá in locu, ci caletoriá, vorbiá in adunari, scrieá spre instruirea si edificarea poporulu, si se espuneá pretotindenea pentru binele besericeí si alu poporulu credinciosu.

Témpulu nou, in care traimu, impune clerulu noue detorintie. A se rogá numai si a umblá la beserica, nu este destulu. Regnum Dei vim patitur! Se recere cá preotii se desfasiure activitnte si in afara, se póte grigia si interesu viu si de cele ce se întâmpla in lumea mare, dupa cuventulu Domnulu dela S. Mateiu 23, 23.: „Un'a se o faceti, ér' alt'a se nu o lasati“. Inaintea nóstra stá deschisu de o parte — câmpulu jurnalisticeí, care pusa pre bazele dreptatei si adevéruí, este unu adevératu apostolatu, — ér' de alta parte terenulu reuniuniloru si alu institutiuniloru culturali. Altii pentru acestea scopuri desfasiura activitate extraordinaria si aducu sacrificie de bani si témpu, ér' noi. . . . —. Dupa cum stau astadí lucrurile, unulu singuru pucinu póte prestá, precându totalitatea póte face multu. Prin nelucrare nu se câstiga nemica. Ajuta-te si Domnedieu inca ti-va ajutá.

Conscriptiunea regnicolaria si siematismele nóstre diecesane.

In diet'a tieréi s'a votatu deja de multu legea, prin carea se dispune conscrierea poporatiunei din tiér'a intréga, asemenea conscriptiunei din 1880.

Ce rubrice si întrebări voru cuprinde blanquettele de conscriptiune referitórie la religiunea, nationalitatea si alte impregiurári ale fiacarui locuitoriu, dupa scirea nóstra inca nu suntu publicate, fâra cetimu cá in cetatile mai populate deja se facu svatuiri in comisiuni pentru ducerea in deplinire a acelei conscriptiuni.

E sciutu cá statistic'a jóca unu rolu mare in viéti'a popóreloru, si cá conscriptiunile regnicolarie totudeaun'a au ceva scopu si tedentia. Chiar' pentru aceea, facia de conscriptiunea regnicolaria iminenta, beseric'a nóstra nu póte se remána indiferenta, fâra ace'a in mesura buna trebuie se ne interesedie, cá nu cumva dupa compunerea datelor statistice se ne trezimu éراسi cu nisce date si conclusiuni nu prea magulitórie facia de miscaméntulu poporalu din beseric'a nóstra, cá nu cumva pre bas'a acelora-si date se ni-se abdispute drepturi asupr'a scóleloru, se se traga la indoiéla caracterulu românescu a unei ori altei scóle, ori se se imprime unei ori altei pârti a poporulu credinciosu caracteru strainu de nationalitatea besericeí nóstre.

Dupa facut'a publicare a conscriptiunei regnicolarie din 1880, voindu a face o proba, m'am pusu de am conferitu unele date statistice ale acelei'a cu

datele aflătorie in siematismulu unei diecese gr. cat. si rom. cat.; si inca facia de comune mie bine cunoscute. Si ce am vediutu, mi-a fostu de totu surprindiatoriu. Macarcă acele date intr'un'a fura compuse de comisari comitatensi, éra in celealalte prin preotimea respectiva: totusi diferinti'a érá de totu mare in numerulu poporatiunei romăne, încātu acele date nu au avutu consonantia necum intre sine, dara cu atātu mai pucinu cu starea reala.

Ce'a ce am aflatu numai facia de pucinele comune, totu ace'a s'ar' poté a buna séma aflá si facia de altele mai multe.

Firesce că respectivele auctorități besericesci se folosescu de datele lor, si un'a fiacare ar' vré se scie că acele suntu autentice. Dara guvernulu spre realisarea vointiei sale in casuri obveniente, numai datele sale le validéza, éra pre celea ale autoritatiloru ecclesiastice le preteréza.

I.

Pentru-că conscriptiunea regnicolaria intentionata, atātu facia de numerulu poporulu credinciosu alu besericeii nóstre, câtu si facia de limb'a, nationalitatea si alte intrebări susceptute, dupa potintia se represinte starea cea adeverata: credemu a fi de lipsa cá Ven. cleru, respective Ven. Ordinariate de cu bunu tēmpu se faca dispusetiune, dādu in viatiuni lamurite si bine esplicate, facia de modalitatea ce ar' fi se se observe cu ocasiunea acelei conscriptiuni regnicolare.

In câtu ne este cunoscutu, conscrietorii poporatiunei nu voru fi numai comisarii singurateci denumiti, dara operatulu lor va fi supusu esaminarei unei comisuni in carea vā trebui se figurze preotulu fiacarei confesiuni. Si asiá, macarcă póte comisarii conscrietori ar' suscepe date — dupa buna placerea lor — dara gresite si false, preotulu in comisune ar' poté se le controleze.

Cu tóte că acést'a ar' stá astfelu, credemu totusi că preotulu de mai nainte ar' avé se se pregatésca la compunerea dateloru conscriptiunei. Dupa preceperea si convingerea nóstre, pregatirea acésta previa ar' fi se stee din urmatóriele:

a) In fiacare parochia esiste, séu ar' trebui se fia: conscriptiunea sufleteloru, a poporeniloru. Acuma, pre bas'a acestei conscriptiuni, pentru fiacare capu de familia, ori numeru de casa ar fi se se pregatésca o *siedulitia* pre carea se fia insemnate datele mai esentiale pofite la conscriptiune, cá de es. numele, cōnumele, religiunea, nationalitatea ori limb'a materna, scie ceti si scie, ori nu s. a.

Siedul'a acést'a tēmpuriu, adeca inainte de 1-a Ianuariu 1891 cu câte-va dile ar' fi se se imanueze fiacaruia, cá se-o póta produce inaintea comisariului

conscrietoriu. Din sumariulu aceloru siedule preotulu se-si faca o conscriptiune controlatória.

Atare procedura ar' fi se se intrebuintieze atātu facia de poporeni díu matre, câtu mai alesu pentru cei din filie, unde respectivulu preotu nu ar' avé ocasiune de o controlare mai indemánateca.

Prin o atare procedura usioru s'ar' poté controlá procedur'a comisariiloru conscrietori, si s'ar' poté preveni multe falsitati, si invective nedrepte ce se indatinéza a se fauri pre bas'a atatoru date statistice.

b) Dupa pregatirea si incheiarea conscriptiunei, mai nainte de ce ace'a s'ar' legalisá prin subscrierea comisuni conscrietórie, ar' fi de lipsa si de totu doritu cá fiacare preotu dreptu pre bas'a aceloru date se-si compuna o conscriptiune autentica, carea convenindu cu adeverat'a stare, ar' lasá se se legitimize prin subscrierea comisuni conscrietórie, ceea ce conservādu-o in archivulu parochialu, totdeauna i-ar' servi de documentu comprobatoriu.

La tóta intēplarea preotimea se iee bine séma, si se nu crutie nice ostenéla nice lucru, pentru-că prin fidela compunere a dateloru statistice se promovéza intru multu interesulu bine priceputu alu besericeii.

F'indu-că vorbiramu de conscriptiunea regnicolaria, si dupa-ce siematismele nóstre diecesane inca nu suntu decātu cuprinsulu dateloru statistice despre starea diecesei, se dīcemu ceva si despre acele siematisme.

II.

Scimu că in unele diecese, numai mai curēdu s'a compusu si s'a edatu siematismu. Cu tóte aceste dīcemu că ar fi bine si de doritu cá in fiacare diecesa a Provinciei nóstre besericesci dreptu pre urm'a conscriptiunei regnicolare se se compuna si se se edeie siematismu, si inca asiá cá acele siematisme se fia compuse cu tóta acurateti'a, si se contiēna tóte datele fienetórie de cleru, beserica, scóla si de poporulu diecesei.

Traimu in lumea §§-loru si a dateloru statistice nemilóse. Siematismele inca au se fia nu numai conglomeratulu unoru date seci statistice, fāra acele trebuie se formdie documentulu istoricu alu diecesei. Multecestiuni besericesci si scolastice s'ar' poté mai usioru lamuri si deslegá, déca de o parte am avé indemána siematisme mai vechi, ori cându acele ar' contiēné mai multe si mai esacte date. Suplinirea acestor'a este chiamarea siematismeloru cari ar' fi se se pregatésca acuma dupa conscriptiunea regnicolaria iminenta.

Dupa cugetulu nostru datele ce ar' fi se se suscepá in siematismele de acum inainte edande ar' fi aceste:

a) In fruntea siematismulu se se deie o scurta

dara meduósa si adeverata schitia istorica a diecesei, descriindu-se evenimentele si vicisitudinile mai insemnate din viéti'a aceleia.

b) La seri'a episcopiloru, se se compuna biografi'a fiacarui'a dintr'énsii. Totu acést'a ar fi se se se faca si la seri'a membriloru Ven. Capitulu.

c) Dupa insemnarea personagiului cancelariei diecesane, ar' fi se se se faca amintire despre archivulu si bibliotec'a ori museulu diecesanu. Anume: óre din care anu se incepu actele archivului, este acel'a regulatu ori ba? In bibliotec'a diecesana ce carti si manuscrise se afla si câte tomuri sunt, óre regulata e ace'a, si care este istoriculu archivului si alu bibliotecei diecesane?

d) La singuraticele parochii ori filii, pre lãnga numirea presenta a comunei se se puna si *numirea cea vechia* si usitata la poporu; càci acést'a multu valoréza facia de trecutul unei comune. Pre scurtu se se adnóte si *istoriculu* fiacarei parochia si filia cu designarea evenimentelor istorice mai insemnate obvenite pre teritoriulu parochiei. Totu acolo ar' fi se se suscépa cà óre existe in parochia ceva monumentu istoricu, si care este istoriculu acelu'a.

e) La *biserici* ar' fi se se adnóte si ace'a, óre are ace'a clenodie ori anticitati insemnate, si care este istoriculu acelor'a, óre in archivulu bisericei ori alu parochiei esista càrti, documente ori instrumente sãnte mai vechi, dela cine -si tragu originea, de cându sunt datate, in ce stare se afla, si óre sunt ori ba pãna acuma cunoscuté?

Apoi pre lãnga misicaméntulu poporalu ar' fi bine se se insemne si averea casseloru besericesci — parochiale.

f) Dupa numele parochului fungente, ar' fi bine a se specificá in ordu cronologicu preotii cari au functionatu vre-odata in ace'a parochia adnotãndu tẽmpulu serviciului, precum si ace'a déca óre-careva s'a destinsu pre terenulu scientieloru ori alu invetiãméntului. Se se adnóte dotatiunea parochiala in bani, in nemiscatórie.

g) La sumisarea poporului se se insemne cà in ce stare sociala, ce ocupatiune are, cam câtu pamẽntu are in posesiunea sa, si óre câtu sciu serie si ceti.

i) La inceputulu alfabeticu alu preotiloru, ar' fi se se insemne nu numai anii nascerei si ai chirotonirei, fara intr'o rubrica separata si datele despre totu decursulu functionarei, anume, cà unde a absolvatu studiale, câtu tẽmpu si in ce calitate a functionatu si functionéza, cà astfeliu in liniamente generale, la prim'a vedere se se póta cunósce statulu personalu alu diecesei. Datele aceste din urma sunt susceptibile in mai multe siematisme de ale clerului rom. cat.

l) La capetulu siematismului ar' fi se se deie

unu conspectu sumarín alu fundatiuniloru, schitiãndu-se istoriculu si scopulu fiacarei fundatiuni si ajutóriale impartite din acele celu pucinu in cei 10 ani din urma, ori numai dela dat'a siematismului din urma.

III.

In câtu se tiène de statistic'a invetiãméntului, ar' fi mai consultu déca datele referitórie la acel'a s'ar' deosebí de datele besericeiloru, respective ale parochieloru, asiediãndu-se cà unu apendice la siematismu si inca asiá cà fiacare inspectoratu scolasticu districtualu se ocure separatu. Anume:

a) Se se enumere institutele de invetiãmẽntu mai inalte cu o scurta istoria a acelor'a. In câtu s'ar' poté se se compuna si seri'a profesoriloru cari au functionatu in acelea, dintru inceputu pãna in presente.

b) La fiacare comuna se se insemne: óre existe scóla confesionala, séu comunala ori de statu? Càti prunci sunt obligati la scóla, câtu au frecuentatu si câtu sciu scrie si ceti, si cam câtu e numerulu acelor'a cari din ace'a parochia frecuentéza scóle mai inalte, si câtu se afla iesiti din acea parochia pre deosebite cariere a vietiei. Totu acolo ar' fi se se insemne, óre este inca afara de scól'a poporala si altu institutu de invetiãmẽntu românescu si care este istoria in temeiarei acelu'a.

Pre lãnga scóla se se adnóte anulu edificarei scólei, dotatiunea invetiãtorului, ce realitati posedé scól'a si câtu e averea ei, óre are fondu scolasticu, si gradina de pomaritu, si alte asemenea date.

La numele invetiãtorului ar' fi se se insemne óre cualificatu e ori ba, absolvatu-a pedagogi'a in form'a sa ori ba? precum si anii serviciului.

E dreptu, cà prin susceperea unoru atari date, siematismulu ar' deveni cu ceva mai voluminosu, cà preotimea ar' fi ingreunata in câtu-va cu mai multu lucru prin càstigarea datelor, éra in centrulu episcopiei pre unu tẽmpu óre-care ar' dá de lucru la unu individu aptu, regularea datelor incurse; dara ace'a inca e dreptu cà dupa-ce in diecesele nóstre siematismele abiá esu la 10 ani, prin unu atare siematismu s'ar' pune basa la compunerea posibila a istoriei dieceselor, carea la unele dupa decurgerea unui secolu totu mai *lipsesce* inca. Afara de acestu càstigu unu atare siematismu ar' formá documentu istoricu si multu ar' servi spre usiorarea administratiunei diecesane, carea adese recere date statistice secure, si nu odata si constatarea continuitatei dreptului istoricu intr'un'a ori alta privintia.

Generatiunea betràna carea a vediatu ori a mostenitu istoriculu unoru parochii din di in di trece, si succedu generatiuni tinere, cari nu au, neci potu avé cunoscintie despre multe evenimsnte decurse in anumitele parochii. Cartea de auru, séu istoria pa-

rochici in fórte pucine parochii se póte aflá, si asiá cu trecerea generatiuniloru betráne in multe casuri se ingrópa si pieru memori'a multoru întéplari de buna insemnatate. Aceste in parte s'ar' poté inca pastrá cându siematismele ce in curéndu s'ar' compune ar' pune pondu deosebitu si pre datele istorice.

Si déca in cele mai susu specificate am atinsu modalitatea coadunareí aceluor date, am doritu a face in interesulu besericeí nóstre lasádu-le totudeam'a acelea in apretierea, atentiunea si dejudecarea Ven. Ordinariate.

— B. —

Pontificele si Jurnalistic'a.

In mai multi numeri ai fóiei nóstre ne-amu nisuitu a aretá importanti'a cea mare a jurnalisticéi celei bune, si detorinti'a sánta ce o au preotii si laicii de a o spriginí. Ne bucurámu, cá spre confirmarea celoru díse de noi ne potemu provocá la unu documentu fórte próspetu si fórte auctoritativu. E Sánti'a Sa gloriosulu nostru Pontifice care vorbesce. In Enciclic'a sa cea din urma, despre care vorbim in *Varietáti*, aretádu detorintiele ce le au toti credintiosii de-a se opune uneltiriloru contrarie si necredintióse, díce:

„Fiindu-cá instrumentulu celu mai de frunte, de care se folosescu inimicú, e pres'a inspirata si sustienuta de dènsú, e de lípsa cá si catolicú se opuna jurnalisticéi celei rele o jurnalistica buna, spre aperarea adeveruluí, spre paz'a religiunei si spre sustiènerea drepturiloru besericesci. Si precum chia-marea preséi catolice e se descopere si se vedésca uneltirile cele ticalóse ale sectei, se ajute si se spriginésca lucrarea Pastoriloru sánti, se apere si se inainteze întreprinderile catolice, asemenea e si detorinti'a credintiosiloru se o sustièna cu tóte poterile, fia denegádu ori ce spriginu jurnalisticéi celei perverse; fia conlucrându directu, fiesce-care dupa cátu póte, spre a-o ridicá si spre a-o inaintá: si in acéstá directiune credemu cá pâna acum nu s'a facutu inca destulu in Itali'a“.

Déca in Itali'a, unde numai foi besericesci-politice esiste la vreo 12, nu s'a facutu inca destulu pre terrenulu jurnalisticéi, atunci ce vomu díce noi?

Corespondentia.

Onorata Redactiune!

Membrii ordinari ai Societateí „Alexi—Sincai“ din GherPa, intrunindu-se spre a incepe anulu societaru 1890/91 au onóre a Ve rogá cu totu respectulu se binevoiti a inserá in colónele pretiuitei D-Vóstre „Fóia besericesca si scolastica“ anuciulu urmatoriu:

Societatea besericesca-literara „Alexi—Sincai“ in siedinti'a tiènutá la 4 Octobré a. c. st. n. fiindu de facia

Magnificulu Domnu Eusebiu Cartice rectorulu seminariulu si totodata si supraveghiatoriulu Societateí; apoi Domnu Iliariu Borosiu prefectu si M. O. Domnu Ioanu Georgiu, sub a carui presidiu s'a tiènutu siedinti'a, s'a constituitu pentru anulu societariu 1890/91 in urmatoriulu modu:

Presiedinte: Di Aureliu Ciurileanu teologu IV; Vice-presiedinte Di Mihailu Baciú, teologu IV; secretariu Di Danila Malaiú, teologu III; notariu Di Davidu Parascanu teologu II; casariu Di Basiliu Ihitzki teologu II; controloru Di Gavriá Budu, teologu II si archiviariu Di Aureliu Motiocu teologu II.

Pre lángá acést'a renoiudu-ne rogarea — Onorata Redactiune — Ve rogámu se primiti din partea societateí nóstre asecurarea celei mai profunde stime.

GherPa, 13 Octobré 1890.

Danila Malaiú,
secretariu.

Varietáti.

Personalie. Escelenti'a Sa Domnu Metropolitu a plecatu in 21 Octobré sér'a la Pest'a, spre a luá parte cá vicepresiedinte la lucrările comisiunei pentru regularea congruei; éra in 29 Octobré s'a reintorsu.

Distinctiune. Nicolau Popescu, profesoru gimnasialu in Blasiu, in vederea activitatii desvoltate pre carier'a de profesoru in decursulu aloru 20 de ani, a fostu denumitu de viceprotopopu onorariu.

Rom'a. In 15 Octobré a. c. s'a publicatu Enciclic'a „Dall' alto dell' Apostolico seggio“, indreptata cátra episcopii si cátra clerulu din Itali'a. Caus'a care a indemnatu pre Preasántítulu nostru Parinte la compunerea ei este starea cea deplorabila in care se afla religiunea in Itali'a in urm'a uneltiriloru cu adeveratu diavolesci a guvernuluí sectariu si ateu. Pucine díle chiar' inainte de publicarea Enciclicéi si-a permisu primulu-ministru italianu a indreptá cele mai necualificabile si nerusinate atacuri in contr'a preotiméi catolice si in contr'a Pontificeluí supremu, dechierádu-lu de celu mai mare inimicu alu natiunei italiene. Enciclic'a este unu respunsu demnu si peremptoriu la acele insulte. Intr'èns'a Pontificele aréta italièniloru binefacerile nenumerate ce le-au primitu dela religiune si dela Papatu, aréta cá religiunea si Pontificatulu au facutu din Itali'a léganulu arteloru si alu sciintieloru. Totu-odata le aréta si detorintiele de recunoscintia si gratitudine ce trebuie se manifesteze facia cu Domnedien si facia cu beseric'a, spunédu-le cá nu Pontificele si preotii, ci sect'a franc-masonica guvernanta este inimiculu celu mai periculosu alu Italiei, fiindu-cá vrea se-o lipsésca de binele ei celu mai mare, de religiune.

A remarcá frumseti'a acestui nouu documentu papalu credemu superfluu. Eleganti'a de stilu alu Sántiei Sale este cunoscuta, si i-a asiguratú dejá locu de frunte între cei mai insemnati scriitori. Observámu aici, cá Enciclic'a acést'a in contr'a datineloru de pâna aici e scrisa in frumós'a limba italiana, cá astfelú se fia întielésa de toti, fiindu indreptata si cátra poporulu italianu.

„Reuniunea pentru ajutorarea preotiloru morboși“ (Priester-kranken-unterstützungs-verein) este numele unei societáti de binefacere, ce s'a infiintiatu in Görz in anulu 1867 sub protectoratulu spiritualu alu Archiepiscopulu-

principe din Görz. Scopulu reuniunii este primirea preoților romano-seau greco-catolici morboși din Austro-Ungari'a seu Germani'a în un'a din cele două pensionate ale sale din Meran (Tirolu) seu Ika lângă Abbazi'a (în apropiere de Fiune), unde se p^ota fi împartasiți pre lângă favorurile climatice și de ajutoriu medicalu corespundietoriu, și astfel se p^ota recăstiga poteriile de lipsa spre îndeplinirea misiunii sale.

Că unu preotu se p^ota avé parte din beneficiile acestei reuniuni, trebuie se fia celu pucinu de unu anu membru fondatoru seu pre viéti'a alu reuniunii.

Membru fondatoru alu reuniunii se face acelu preotu care primesce dela reuniune obligatiunea de a celebrá 200 intentiuni în unu restêmpu celu multu de 4 ani; éra membru pre viéti'a, care primesce obligatiunea de a celebrá 50 intentiuni în restêmpu de unu anu. Atâtu membrii fondatori câtu și cei pre viéti'a mai potu primi dela societate inca 200, respective 50 intentiuni cu stipendiu întregu.

Acelu membru fondatoriu seu pre viéti'a, care ar' avé nefericirea de a cadé în vre-unu morbu greu, mai alesu de acele cari pretindu o petrecere în locuri climatice, va primi dela reuniune următoarele ajutóre: a) locuintia libera în unu din cele două pensionate din Meran seu Ika; b) îngrijire medicala gratuita; c) intentiuni missale; d) servitiu gratuitu și e) eventualu și ajutoriu în bani spre acoperirea speselor de întreținere.

Considerându scopulu atâtu de umanitaru alu reuniunii acesteia, considerându mai departe, că chiar' nici omulu celu mai sanetosu nu p^ote se fia linisitu și siguru cu privire la viitoriulu sanetății sale, și considerându în fine că a contribui la înaintarea scopului acestuia este o lucrare atâtu de nobila și creștinésca, recomandâmu cu t^ota caldur'a reuniunea acést'a atentiunii confratiloru nostri preoti.

Observâmu inse, că ajutorarea din partea reuniunii se întempla numai la recomandarea Preaveneratelor Ordinariate respective. De ace'a ne rogâmu, că acei onorati confrati, cari ar' dorí se se înscrie între membrii reuniunii acesteia, se-o faca seu pre calea Ordinariatelor, seu celu pucinu pre calea redactiunii n^ostre.

Constantinopolu. — Între patriarchulu grecu din Fanar și între guvernulu turcescu s'a escatu unu conflictu însemnatu în urm'a căruia patriarchulu s'a aflatu indemnatu a îndreptá o enciclica câtra toti supusii sei din imperiulu otomanu, dechiarându că beseric'a se afla în stare de persecutiune, și ordinându prin urmare închiderea tuturor besericileru ortodoxe, și sistarea servitiului divinu. Resolutiunea acést'a estraordinaria a patriarchului aréta cris'a în care se afla patriarchi'a, și potemu dice, că într'o astfelu de situatiune dela anulu 1454 nu s'a mai aflatu.

Punctele acele, cari le însfra patriarchulu în enciclic'a sa cá motive, ce l'au indemnatu la luarea deciziunii amintite, și asupr'a caror'a vrea se aiba și mai departe libertatile și privilegiile cele de de multu suntu cinci, și anume: 1°) casatoriile și cauzele de despartire; 2°) testamentele și ereditățile; 3°) scolile; 4°) jurământulu preoților; 5°) jurisdicțiunea deplina asupr'a clerului. — Guvernulu turcescu anume ar' vré 1°), că se p^ota despartí elu pre acei creștini ortodocsi, cari ar' recurge la tribunalele sale; 2°) se reguleze afacerile testamentare; 3°) se denunésca însu-si profesorii la scótele grecesci, cari suntu întemeiate și sustienute de greci; 4°) se oblige pre preoti, că la intrarea loru în oficiu se depuna juramântu de fidelitate; 5°) se p^ota pedepsi cu închisóre chiar' pre ori ce preotu,

care ar' comite ceva crima. — La pretensiunile aceste firesce se opune patriarchulu, basându-se pre drepturile și privilegiile sale vechi. — Caus'a cea mai adevérata a conflictului inse este, dupa cum o recunósce chiar' și patriarchulu în enciclic'a sa, acordarea beratelor la episcopii bulgari din Macedoni'a, la ce s'a fostu opusu patriarchulu din t^ote poteriile. Patriarchulu anume pre bulgarii din Macedoni'a i-a dechiaratu de schismatici, și acum pretinde că și guvernulu se-i considere de atari și se le impuna preoților bulgari, că se p^ote vestminte deosebitu de preotii greci, că astfelu se p^ota fi deosebitu de acestia. Guvernulu nu vrea se scie de aceste pretensiuni, și conflictulu e gat'a.

Procederea guvernului otomanu a produsu o agitatiune f^orte viua mai alesu în Greci'a, și ceea ce e mai caracteristicu, unele foi apeléza în caus'a acést'a la Pontificele Romanu, rogându-lu se întrevina în favorulu patriarchului.

Nu scimu cum se vá terminá afacerea acést'a. Din parte-ne dorimu, că se se rezolveze câtu mai în graba și inca în favorulu patriarchului, pentru-că 1°) ne dóre se vedemu o besericu creștina persecutata de unu guvern pagânu, 2°) și pentru-că fiindu vorba de independenți'a besericee de câtra statu, amu dorí că se se salveze principiulu și în acestu casu.

Totusi ne credemu în dreptu a deduce din acestu faptu două conclusiuni, și anume:

1°) Éca ce valóre au garantiile legale oferite besericee din partea statului.

2°) Éca pentru ce nu p^ote se primésca Pontificele Romanu garantiile oferite de guvernulu italianu.

Faptulu acést'a dorerosu este o proba n^oua și eclatanta despre inali'a întieptiune a Pontificiloru Romani, o dovéda că numai beseric'a Romei a potutu și p^ote se sustiêna și se apere independenti'a ace'a, care se recere la îndeplinirea misiunii sublime ce o are beseric'a; faptul acést'a în fine ar' trebui se convinga pre ortodocsi, că numai în sêmulu ei potu se afle ace'a, ce prin autonomiile și autocephaliile loru nominale nici cându nu voru aflá.

Necrologu. *Arseniu Bunea*, fostu parochu în Vadu, în Vicariatulu Fagarasiului, a repausatu în 17 Octobru a. c. în alu 72. anu alu etatiei și alu 46. alu preotiei.

Ple-i tierân'a usióra!

Anunciu!

În 1 Octobru a. c. a implinitu „Fóii'a besericee și scolastica“ anulu alu treilea alu esistintiei sale. Din incidentulu acést'a în Septembrie a. c. s'a tienutu o consultare a consortiului de redactare, a cărei protocolu -lu afla cetitorii la altu locu, cu ace'a ocașiune s'a constatat, cu parere de reu, că fóii'a are inca abonamente neincassate în sum'a ce peste 4000 floreni: și s'a constatat, că suntu inca și abonenti de aceia, cari nu au platitu pâna acum nimicu. Rogâmu dreptu ace'a pre toti preastimati domni, cari nu si-au solvit abonamentele, se binevoiésca a-le achitá în têmpulu celu mai scurtu posibilu

Administratiunea.

Partea scolastica.

Preotulu si ivetiatoriulu.

Beseric'a si scól'a intemeiéza si inaintéza cultur'a cea adeverata. Intr'un'a: cu deosebire se dá educatiune, in cealalta instructiune. Cea dintâia nobilitéza sufletulu, intrénsulu sadesce sêmtiu moralu si forméza caracterulu, cealalta desvólta facultátile mintei si ale priceperei, deschide omului calea vietiei practice.

Instructiunea are se fia basata pre educatiune morala-religiósa, éra acést'a are se ajute instructiunei de a-se poté inaltia la desvoltare cuvenita cá poterile mintei devenindu dupa potintia la cunóscerea activitatei celei ne cuprinse a mintei, vointiei si intieptiunei celei eterne domnedieesci, cu sufletulu se adoreze ace'asi potere si intieptiune.

Unde educatiunea nu merge mâna in mâna cu instructiunea fara acést'a din urma a cont'a celei prime predominéza, acolo este aprópe periculu necredintiei si immoralitatei, periculu de a cadé in extremitátile facultátiloru mintei, careia, -i place a-se superbiá, a contemná si a predominá. Éra unde educatiunea este cu totul lipsita de puterea instructiunei, acolo credinti'a desiérta, faciari'a si bigoteri'a adese potu se fia la ordinea dílei.

Precum ambele aceste suntu avisate si strinsu legate un'a de alt'a, si imprumutatu se intregescu si se ajutóra: chiaru asia suntu avisate, si au se fia strinsu unite intre sine *preotulu cá educatoriulu si ivetiatoriulu cá instructorulu*.

Chiamarea celui dintâiu este cá in sufletulu celu fragedu si usioru acceptabilu de impresiuni, se altuiesca sêmtiemintele religiositatei si ale moralitatei. — detorinti'a preotului este cá facultátile sufletesci ale pruncului luatu din bratiile mamei si mai ántâiu pusu in societate, in scóla si in beserica treptatu se le nobilizeze se le pregatésca spre lupt'a cea mare si grea a vietiei practice, pentrucá astu-feliu midilócele cele insielatórie lumesci, si pedecile cele nenumerate ce vá intêmpiná in viétia, dela calea vírtutiloru se nu -lu abata.

Preotulu are se formeze tari'a si caracterulu moralu alu omului, si inca nu numai cá preotu in beserica, fara si cá educatoriulu in scóla. „*Lasati pre pruncii se vina la mine cá unora cá acestora este imperati'a ceriului*“ dis'a Mântuitoriulu cátra apostoli. Cá vestitoriulu alu Evangheliei, cá administratorulu tainelor si cá pastoriulu celu sufletescu, preotulu este reprezentantele Mântuitoriului Isusu Christosu. Cá atare cu placere si cu abnegare trebue se petróca

intre prunci, in scóla, — are se lase cá pruncii cu incredere fiésca se se apropia la dênsulu spre a primí dela elu binecuvéntare, ce are se steie in educarea cea crestinésca morala a acelor'a.

Acést'a chiamare a preotului se incepe in scóla, se continua in beserica, se eserciéza si se perfectionéza in viétia poporului concrediutu pastoriei dênsului.

Nu numai insusi preotulu, fara si ivetiatoriulu inca i-si are partea s'a frumósa intru desvoltarea culturala a poporului.

In mân'a, sub grigea si sub conducerea ivetiatoriului se dá prunculu, cá dênsulu se -i fia in locu de *parinte*. Talentulu celu din Evangelia din partea parintiloru se incredintieza ivetiatoriului, cá negutiatorindu cu elu, — se li redéa cu dobânda.

Pruncii unei comunitáti de naravuri, datini, sêmtieminte si inclinaiuni deosebite, provediuti cu felurite facultáti spirituale se incredintieza ivetiatoriului cá tuturoru se fia parinte, — cá intr'aceia se escite, se desvólte se cultiveze facultátile mintei, si ale priceperei, — pre aceia se-i provéda cu cunoscintiele fundamentale ale vietiei practice.

A luminá mintea, a desvólta cugetulu, a petrunde in intielegerea si asia dicédu in fiinti'a pruncului si pre acest'a a-lu straformá, a-lu inzestrá cu cunoscintiele ivetiamentului, si a formá dintrénsulu o fiintia carea in viétia cea practica aievea se se póta infatiosia cá o fiintia cugetatória si intielegatoria démna de a portá chipulu si asemenarea lui Domnedieu: éta chiamarea ivetiatoriului.

Acést'a apoi nu are se se marginésca intre partii scólei si se se restringa numai la anii proprii ai ivetiamentului, fara ivetiatoriulu are se se arete cá atare intre tóte impregiurárele vietiei poporului.

Cu adeveratu, multu zelu, deosebita iubire, diligintia, abnegare pacientia si jertfire se poftesce dela ambii factori ai cultivarei poporului, — dara acelorasi dreptu si urméza: mângaiere, — bucuria, — si indestulare nespusa sufletésca, déca implinirea chiamarei éra prestata dupa recerintia.

Precum nu se potu delimitá cercurile educatiunei si ale instructiunei incátu se poti díce: pâna aci si mai departe nu! fara acelea convinu si imprumutatu au se se ajutore: asia trebue se convina si se se ajutore imprumutatu preotimea si ivetiatorimea in activitatea chiamarei lor.

Din chiamarea, detorinti'a legata cu respundietate este de a-se aplicá si ponderá influinti'a ce are, séu celu putínu póte ori ar' poté se aiba atátu preotulu,

câtu si invetiatoriulu asupra tuturor relatiunilor vietiei poporului. De acolo este de a-se deduce stim'a si respectulu ce se aréta din partea poporului facia de cei doi factori ai cultivarei religióse si sociale.

Influinti'a si respectulu acest'a se potentieze inse acolo unde ambele poteri numite lucra in armonia si bunaintielegere. Acést'a dà taria activitatii, si asecura rezultate imbucurátorie ale acelei activitatii armonice.

Este de totu imbucuratoriulu a vedé o comunitate besericésca, unde preotulu cu invetiatoriulu nu numai cà -si implinescu chiamarea detorita, fàra intru acést'a implinire -si afla placere, ace'a o facu in unire cu zelu si cu bucuria.

Urmàrile unei atari activitatii suntu: bunastarea morala si materiala, — in florirea comunitatii pre tóte terenele vietiei, — pacea si bun'a intielegere intre poporu, cele ce apoi se aréta si in generatiuni intregi.

Activitatii acestei armonice, ori celu putinu implinirii desinteresate si zelóse a chiamarei preotiesci ori invetiatoresci este de a-se ascrie opiniunea cea buna a poporului, încátu cu óre-si care-va fala si mângaiere -si aduce aminte de unulu ori altulu preotu si invetiatoriulu bunu, si membrii unei atari comunitatii pàna in adénci batrènetie -si tienu de fala a fi fostu invetiaceii si fidelii unui atare invetiatoriulu ori preotu.

O atare relatiune buna intre preotu si invetiatoriulu indestulu caracteriséza caracterulu loru, tienu't'a loru este termometrulu recunoscientiei meritate, fàra se aiba lipsa de laudarea nóstra.

Dara relatiunea ace'a are si o facia intórsa, o icona mai schimosita, anume atunci cându ace'a nu este cum ar' trebui se fia cându unulu séu altulu dintre acei factori ai cultivarei -si reuita de chiamarea si detorinti'a cuvenita, nu numai fàra cându prin provocare de neintielegeri impedece pre celalaltu intru implinirea detorintiei sale.

Pre câtu de bucuros ne aducemu aminte de relatiunile cele bune ce esista intre preotu si invetiatoriulu, pre atátu de mare ne este intristarea cându sntemu siliti a contestá cà dieu acele relatiuni in multe comunitatii nu suntu asia cum ar' trebui se fia.

Detorinti'a ne impune cà facia de acele se nu fimu nepasatori fàra dupa potintia se-i privimu între ochi, — se stàmu cu ele in vorba desfatându-le, si dupa potintia coregându-le.

Cum-cà in multe comune besericesci intre preotu si invetiatoriulu esista relatiuni incordate, neintielegeri de totu soiulu, acést'a nu se póte negá. Déca cineva si-ar' luá osteneala, cà numai din actele ce se pertractéza pre la V. ordinariate se compuna o statistica, acést'a ni ar' aretá cà o buna parte a acteloru litigióse constitue neintielegerile si urmarile aceloru dintre preotu si invetiatoriulu.

Nu sntemu pusi de judecatori, neci dispunemu de date cà se potemu constatá, care dintre pàrtile numite pórtá vin'a principala.

Se fia destulu a dice cà fia-care parte -si póte dice „*gresit'amu*“ intr'un'a si in cealalta parte, cà póte aflá materialulu destulu de vinuire si de indreptare.

Neintielegerile aceste se nascu firesce din deosebite impregiuràri si isvóre. Nóue ni se pare cà tóte acele s'ar' poté reduce la aceste dóue:

a) *La nerespectarea cuvenita a statului invetiatorescu* din partea preotimei, si

b) *La neascultarea si nesubordinarea detorita* din partea invetiatoriului.

Anume:

I. Óre-si care-va cuantitate a preotimei nóstre nu se póte desbracá de idea ace'a scalcia preintipuita, cà statulu invetiatorescu si adi inca este unu „*malum necessarium*“, cà pusetiunea si rangulu invetiatoriului cu putinu se distinge de a tieranului, si — lu socóte cà o lapedatura, careia — cà se póta trai i-s'a datu invetiatoritulu. Dreptu-ce invetiatoriulu in ochii preotului are se fia numai servulu si caciuatoriulu tuturor incepédu dela preotu si judele satului pre rëndu pàna la badea Petru dela care capeta sémbrí'a. De aci apoi urméza cà intre preotu si invetiatoriulu nu póte se esiste relatiune confidentiala cà intre impreuna lucratori pentru cultivarea poporului, — fàra mai multu cà intr'unu subordinatu si stapàntoriulu declarat, cà intre domnu si servu, càtra care numai din gratia te demiti. — Firesce cà in unele atari comune, preotulu in tóte se aréta si se infaciosiéza ca directorulu scólei, cà presedintele senatului scolasticu, cà superiorulu nelimitatu alu invetiatoriului. Si acést'a o face nu numai in scóla, fàra atátu privatu câtu si in publicu inaintea poporului si altoru superioritati.

Unii cà atari preoti nu pentru ace'a cercetéza scól'a, cà se supravighieze, se controleze, ori de este de lipsa fratiesce se indrepte mersulu invetiamentului, fàra se critiseze, se suprematiséze, se repróbe metodelu instructiunei, se-si arete neindestulirea, si dupa bun'a s'a placere se si infrunte pre invetiatoriulu.

Atari preoti -si tínu inconveniabilu cu demnitatea loru de a conversá ori de a dá stima cuvenita invetiatoriului. In locu cà aceluia prin cetire de càrti si diuarie se-i dèe indemanare de perfectionare neci chiaru „*Fóia cea scolastica*“ nu -i subministrédia, temédu-se cà nu cumvá invetiatoriulu se devina mai invetiatu si mai luminatu de câtu dènsulu.

Suntu inca si alte inconveniente ce resulta din prea mare arogantia si suprematia esagerata a preotului facia de invetiatoriulu.

Dara ce invinuiti numai pre preoti cà directorii scóleloru poporale? — voru dice unii — ori nu

→

sunt destui invetiatori facia de cari preotulu are se se pórte camu asia? ori nu este destulu de mare si numerulu acelu invetiatori cari nu -si implinescu detorinti'a, nu voru se recunósca cá suntu invetiatoriu, éra nu preotu, cu unu cuventu invetiatori lenesi, aroganti, reutaciosi si sfatosi?

Nu este pentru ce se nu admitemu si acést'a, si chiaru pentru ace'a am atinsu, cá o alta causa a neintielegeriloru este nesubordinarea, negligniti'a si nerespectarea demnitatii si pusetiunii preotiesci atátu cá unui preotu cátu si a unui directoru scolasticu.

II. Suntu adeca unii invetiatori de aceia, cari abia au esitu din cursulu pedagogicu si -si ocupa vreo statiune, si éta cá de dupa invetiatur'a cea teoretica voiesce a persiflá ori-ce metodu mai practic recomandat din partea directorulu scolasticu. — Incepu a resoná si a nu dá nemica pre inviatiunile si indemnările preotului, se aréta mai invetiati decâtu acelu. — Si pre lángha acést'a mai suntu si de aceia cari ori-ce mai cu placere facu decâtu se se ocupe cu instructiunea prunciloru, — suntu lenesi si nepasatori. — Adauge apoi la aceste, cá unii cá acestia de regula cérca si se folosescu de tóta ocasiunea, cá atátu in scóla cátu si afara de ace'a intre poporu se detraga auctoritatii preotiesci. Si déca acést'a a o face pre facia nu ar' cutezá, o facu pre sub ascunsu afitiéndu pre poporu asupra preotului, dán indemnulu la acuse false. — Ori-ce lipsa a scólei, ori-ce nene-gularitate intru solvirea salariulu invetiatorescu, ori-ce nerénduiele ce ar' ocurge in trebile scolastice — si adese si in cele comunale, cu dreptu ori fára dreptu le imputa neglignitiei, nepasarei si tienutei preotului. Nu numai, fára chiaru si defectele personali ale preotului fia in ori si ce directiune le descopere, le maresce, si preste totu le folosesc cá arma spre miciorarea auctoritatii cuvenita preotului, cá asia pre conta acelu, in faci'a poporulu usioru creditoriu se se inaltie.

Ce urmari au apoi unele atari relatiuni incordate, fia provocate de un'a ori alt'a parte, este usioru de priceputu, si aievea se si areta in exemple dese.

In care comuna besericésca este atare relatiune întórta, la ordinea dilei suntu certele, vecsarile, acusele imprumutate pre la Ordinariate, si chiaru pâna la Guvernulu tierii. Resultatulu acelu neintielegeri mai ántáiu se areta in senatulu scolasticu, unde asemenea se facu partide resbunatórie, de aci trece la poporu, pre care si un'a si cealalta partida se nevoiesce alu trage si alu momi in partea s'a. Nu numai, fára trece chiar' si in disciplin'a scolariloru, cari cá prunci inca audu si vedu ma câte-odata suntu si sfatuiti a nu respectá dispusetiunile date dintr'un'a ori alta parte.

In urm'a urmeloru, in locu de progresu, regresu ori stagnare, in locu de infflorirea trebiloru scolastice,

decadinti'a, in locu de pace, vrasba, in locu de educare, selbatacirea, in locu de instructiune, prostia, disordine si scaderea bunastarei morale si materiale a poporulu se aréta.

Nu voimu se generalisamu acést'a stare a lucruriloru, — dara nu dorimu a vedé neci in cercuri mai restrinse, pentru-cá suntemu convinsi cumcá unde atari relatiuni abnorme subsista, acolo totu invetiamentulu stagnéza ori chiaru regreséza, si adese numai unoru atari neintielegeri se póte atribui cá câte-o generatiune a comunei, in cele ale invetiamentulu remáne pierduta si inapoiata.

Nu potemu dreptu ace'a, decâtu se punemu la sufletulu fia-carui — D. Directoru, si invetiatoriu scol. cá cuprindiéndu-si fia-care chiamarea, detorinti'a si respundiabilitatea legata de statulu educatoriu si instructoru, si deodata considerándu si urmarile cele triste si urmatórie ce isvorescu din nerespectarea imprumutata, din subordinarea indetorita: ambii se se nevoiesca a trai in buna intielegere, se se nisuiésca cu poteri unite a delaturá nu a inmultí piedecile invetiamentulu poporale. Unulu pre altulu se se ajute intru implinirea chiamarei sale, patimele se-le sufóce, — si se aiba anima pentru inaintarea culturala a poporulu. — Interesulu privatu se-lú supuna interesulu comunu, si prin certe netrebnice si dezositóre se nu dèe ansa mai vértosu la straini cá din casuri singuratiche — de dupa datin'a loru — se faca conclusiuni nu prea magulitórie pentru statulu nostru preotiescu si invetiatorescu.

Pâna cându invetiamentulu si scól'a stà sub conducerea besericiei, pâna cându in ace'a se póte validá influinti'a activitatii auctoritatii nóstre besericiesci — si -si póte eserciá dreptulu si óre-si care-va influinti'a facia de mersulu trebiloru invetiamentulu: pâna atunci preotimea si invetiatorimea prin neintielegeri desierte se nu dèe nimenui ansa, pretestu si ocasiune, cá despre acelea se póta dice, cá nu satisfacu legiloru scolastice vigente, si astufeliu se-si detraga nu numai sie-si ci si scóleloru, cari in casulu acést'a au se fia considerate cá modele de regresu. Mare este responsabilitatea preotului, cá directoru de scóla, dar' nu mai pucinu mare este si a invetiatorulu; prin urmare ambii fia atenti, se aiba totu-deaun'a inaintea ochiloru infflorirea instructiunii.

Detorintiele preotului facia de crescerea si instructiunea tinerimeii.

In dilele nóstre potemu audi mereu cumu se plangu si unii si altii in contr'a sistemulu scolaru de astadu. Er' acést'a provine de acolo, cá in unele locuri preotii seau nu se intereseza de locu de instructiune, seau nu eserceza nici o influinti'a seau nu s'au sciutu folosi de dreptulu ce,

li se cuvine. Si asia usioru se pôte întimplá cã scol'a se se abata mai multu seau mai pucinu dela scopulu seu, seau se devina chiaru periculósa, se conturbe moralitatea si ordinea si se ié o directiune contraria principiiloru crestine.

Deca mai de parte copiiloru de scóla li se da o atare pregatire, încãtu acestia devenindu mari se pota ei insisi fi autorii fericirei si buneii starei lor, atunci inca e ajutoratu catechetulu intru împlinirea misiunii sale nobile, încãtu adeca pôte predicá cu unu mai mare resultatu si efectu invetiaturile crestine. Pre scurtu pôte promova binele moralu si materialu alu poporeniloru sei. Din contra lips'a crescerei aduce dupa sine nesciintia, ér' acést'a lipsa, seracia, miseria, din care apoi se nascu alte rele si mai mari. Nu e permisu nici unui institutu de instructiune fia acef'a elem. ori superiúru, cá se progage invetiaturi contrarie cu invetiaturile crestine. Nu e permisu, cã cea ce a saditu preotulu se smulga invetiatoriulu si viceversa. Numai acelu preotu va fi in stare a promová binele comunu, carele se vá interesá si ingriji de crescerea si instructiunea tinerimeii.

In urma se mai adaugemu si acea impregiurare, cã multi copii vinu la scola fara cá se fi auditu in cas'a parintiésca ceva despre rogatiuni, fara se fi fostu cându-va la base-reca. Si apoi cine e chiebatu in prim'a linia a repará cea ce a neglesu seau a stricatu parintii, cari nu si-cunosc seau nu-si împlinescu chiebatu? Cine pôte se sterpésca si vindece reulu, ce a prinsu odata radecini in inimile copiiloru? Nime altulu decatu preotulu; acést'a este parintele sufletescu alu comunei, elu trebuie asiadara se se ingrijiésca de îndreptarea si vindecarea reului.

II.

Pana aci am aretatu, cumcã preotulu in poterea oficiului seu e obligatu, cá se se intereseze de scóla; ér' in celea urmatórie vomu vedé cum trebuie se conlucre preotulu la inaintarea cauzei scolastice.

Celu mai momentosu obiectu de invetiamentu este religiunea, deci preotulu trebuie se se ingrijiésca, respective se puna unu deosebitu pondu pre religiune si pre crescerea religiúsa morala a copiiloru din scol'a poporala, a carei directoru este densulu.

E prevediutu in lege, cá fie-care confesiune se se ingrijiésca in sa-si de propunerea religiunii prin organele sale. Dupa lege asiadara preotulu trebuie se propuna religiunea si morala. Elu este directorulu scolei confesionale, catechetulu tinerimeii de ambe secse.

Cã invetiatoriulu asiadara fiacare preotu e obligatu in poterea oficiului seu a predá astu-feliu catechismulu si istori'a biblica in scol'a poporala, in cãtu prin acestea se promoveze si latiesca religiositatea si moralitatea intre poporeniului sei. De sine se întielege, cã se vá folosi de unu catechismu aprobatu de superioritatea sa ecleziastica; ér' adeveturile cuprinse in acesta le va esplicá si pertractá asia încãtu elevii se le întielega si petrundia; vá folosi esemple, tipuri din vieți'a de tóte dilele, cá se i lumineze;

vá reflectá pre copii la casuri singuraticice, cá se i conduca la cunoscienti'a unui adevuru mai generalu; vá tractá cu blândetia si amabilitate cu invetiaceii sei, si astu-feliu vá cascigá increderea invetiaceiloru sei, cea ce e unu pasu catra ajungerea scopului seu. Catechetulu prudentu nu vá lasa se treca nici o ocaziune binevenita, prin care ar' poté se sternésca in elevii sei compatimire facia de cei nefericiti, stima si onóre facia de superiori, iubire facia de omenimea intréga. Prin esaminarea dimpusetiuniloru pre întiepte a le lui Domnedieu, prin esamenarea frumsetieloru naturei vá conduce pre copii la cunóscerea bunatati, întieptiunii si atotpoternicieii creatoriului si de aci apoi i vá conduce la cunóscerea esistintiei lui Domnedieu si a detorintieloru sale facia de Domnedieu; si astu-feliu le vá aretá, cumcã totu ce demanda prea bunulu, prea întieptulu si atotpoterniculu Domnedieu trebuie se împlinésca, cu atãtu mai virtosu cãci numai asia potemu ajunge la adevurata fericire. Urmãdu astu-feliu usioru vá pote deduce din catechismu detorintiele lor facia de Domnedieu, facia de ei insisi, de parinti, de deapopele lor, facia de omenime.

Încãtu privesce propunerea istoriei biblice, aici i se deschide preotulu unu campu si mai estinsu. Prin invetiaturile cuprinse in istori'a biblica, fia-care preotu zelosu pôte documentá cumcã Domnedieu voiesce fericirea tuturor. Le pôte aretá cumu se ingrigiesce de toti; cá si unu parinte de fii sei. Le pôte aretá cumu întórce spre binele nostru reulu aparinte, si cumu ne partinesce in slabitiunile nostre cu grati'a sa. Din esemplele ce le aflamu in istori'a biblica potemu usioru aretá, cá cu degetulu provedinti'a divina! potemu face cá se guste cãtu de dulce si atragatoria este virtutea si cãtu de amar este pecatulu. In generalu, fiindu-cã scopulu catechetulu nu pôte fi altulu de cãtu nobilitarea sentieminteloru, cea ce numai asia se pôte ajunge deca cea ce-i invétia voru si întielege si voru si urmá in fapta. Fia-care preotu, care doresce se-si ajunga scopulu vá luá pucina materia, dar' acést'a o vá tractá fundamentalu, intuitive aplicandu-o la vieți'a de tóte dilele. Se pôte usioru întimplá, cá semenatur'a aruncata se nu produca in anulu primu si astu-feliu ostenél'a lui se remana fara fructu, dar' pentru acea nu-i este iertatu se despreze, ci din contra trebuie se se întarésca in convingerea, cumcã aici pre pamentu tóte se potu cóce, potu ajunge la maturitate numai prin o lucrare continua, perseverantia, diligintia si zelu nefatigatu.

In legatura strinsa si nedespartita cu predarea religiunii este si ingrigirea de crescerea copiiloru, carea déca e morala si religiosa nu e altu ceva decatu dedarea de tempuriu a copiiloru la urmarea binelui si încungiurarea reului. Da, e ne aperatu de lipsa, cá se se puna mare pondu pre crescerea si instructiunea religiúsa a tinerimeii, fiindu ca acést'a etate e mai aplicata la urmarea patimeloru si mai espusa insielatiuniloru lumesci. Apoi e lucru prea binecunoscutu, cá deca nu se da copiiloru de tempuriu o

buna educatiune, atunci reulu odata intradecinat in inim'a loru numai cu greu se mai pôte estirpá.

Dupace scopulu scolei este de a formá cetatieni onesti, activi, morali si religiosi dreptu ace'a preotulu si invetiatoriuu consciu de chiamarea sa se vá nesúi a eserciá in totudeaun'a o influentia binefacatoriá asupr'a scolei. Vá aretá copiiloru cumu au aceia se se pörte in scola, acasa, in beserica; i vá dedá la ordine, curatienia, diligintia si ascultare. Pre cei buni si ascultatori i vá laudá; ér' pre cei rei i vá admoniá si pedepsi.

Preotulu cá directorulu scolei e indreptatitu se ingrigiéscá si suprâveghieze intregu invetiamentulu scolariu, si prin urmare e detoriu, cá se delature totu acea, ce ar' fi in daun'a instructiunei si a cresteri religiose-morale. Ce e dreptu multe suntu necadiarile cu cari avemu se ne luptamu in viétia; tierenii nostri in mare parte suntu atâtu de lipsiti încátu multí n'au cu ce trai depre o dí pre alta, n'au cu ce-si imbracá copii, cá se-i tramita regulatu la scóla. Apoi poporulu nostru altucumu e si preste mesura conservativu, nu o data audimu pre tierénulu nostru dicéndo: „cum am traitu eu, voru traf si copii mei.“ Chiaru pentru ace'a multa prudintia si pacientia trebuie se aiba preotulu românú, caruia i zace la inima binele si fericirea neamului seu. Dfu'a si nóptea, cu tota ocaziunea trebuie se indemne pre parinti, cá se-si dé copiii la scola. Er' celoru indiferenti se le arete cu esemple din viéta folosulu practiculu alu scolei, chiaru si pentru celu din urma economu.

Deca de alta parte vá observá, cumcá unii parinti nu-si potú tramite copiii la scola din caus'a miseriei, fiindu cá n'au cu ce-i imbrac'a, n'au pre ce se le cumpere nici celea mai indispensabile recuisite de invetiamentu; in casulu acest'a inca se nu întârdia a le veni intru ajutoriu. In fiacare comuna suntu proprietari mai mari seu mai mici, cari la staruinti'a si esemplulu preotulu bucurosú si- voru oferi ajutoriulu lorú. Numai voiutia se fia, si tote se potú indeplini. Unu preotu cu atragere de inima cátra poporulu seu vá aflá si midilócele de lipsa pentru ajungerea unni scopu atâtu de salutaru si umanu.

Fericita e comuna acea, unde preotulu si invetiatoriuu conluera pre intrecute la inaintarea binelui comunu, la cresteria si instructiunea tinerime. Si vai de comun'a acea unde preotulu desconsidera pre invetiatoriu; lu si-canéza in locu de a i dá mana de ajutoriu, indemnú; lu discreditéza inaintea copiiloru si a parintiloru, in locu de alu stimá si pretiui dupa meritu, cá pre unu factore atâtu de insemnatu pentru omenimea intréga. E grea misiunea unni invetiatoriu si mare este responsabilitatea lui, chiaru pentru acea merita, cá se fia stimatu, iubitú si consideratu dupa meritu. Preotulu si invetiatoriuu suntu conducatorii si luminatorii comunei, trebuie asiadara, cá se traiéseca in cea mai buna armonia. Numai asia si voru pôte implenii cu santienia sublim'a lorú chiamare, numai asia vá aduce fructe folositorie seminti'a aruncata de

dinsii; si in fine numai atunci voru fi intru adeveru stimati si iubiti de fii lorú sufletesci.

Acestea suntu pre scurtu detorintiele preotulu facia de cresteria tinerime in generalu; acést'a este calea, modulu, dupa care pote si trebuie se conlucre fia care preotu la inaintarea invetiamentulu poporulu, la promovarea binelui comunu.

Joanu F. Negrutiu.

Carbunii de piétra si petroleulu.

Cine ar' vrea se-si formeze o idea despre cantitatea ace'a enorma de carbuni de piétra, ce se consuma in toti anii in lumea intréga, ar' trebui se-si represinte in mintea sa fabricelle industriale de totu felulu, locomotivele ce cutriera paméntulu, vapórele ce incrucisíeza cáile mariloru, cuptórele milióneloru de locuintie, si tóte intreprinderile acele, cari esistinti'a lorú o detorescu carbuniloru de piétra. Cá se nu esagerámu, va fi destulu déca ne vomu provocá la congresulu pentru cáile ferate din Paris, care numai deunádi si-a terminatu lucrárilu, in care consumarea carbuniloru de piétra s'a calculatu cam la 40 milióne de tone pre anu, avéndo fiesce care tona 1000 kilograme. Considerarea consumulu acestuia imensu i-a pusu pre gânduri pre Englesi mai alesu, a caroru industria atâtu de latfta ar' primí lovitur'a de mórte, nu dícu prin lipsirea totala a carbuniloru de piétra, dara chiar' si prin o scumpire mai insemnata a acelor'a. Si ce stá facia cu Englitera, stá si facia cu cele alalte state industriale, si in mare mesura si pentru patri'a nóstra, unde industri'a, asemenea a inceputu a primí o desvoltare fórté imbucuratóre. Ce e dreptu pericolulu esaurirei bailoru de carbuni inca nu e chiar' iminentu, cáci pre bas'a cercetáriloru geologice facute in deosebitele párti ale paméntulu e constatatu, cá voru trece inca mai multe generatiuni, pâna ce s'ar' gatá depositele pana acum cunoscute.

Cu tóte aceste si posibilitatea, cá are se vina unu tēmpu cându va lipsí acestu combustibilu pretiosu, i-a indemnatu pre ómeni se cugete la unu elementu combustibilu, care se póta inlocuí carbunii de piétra.

Firesce nu i-a potutu trece nimenui prin minte cá se cugete la lemne; pentru cá abstragēdu dela impregiurarea cá acum mai tóte padurile cele mari ale Europei s'au pustiiu, si neintreruptu se pustiescu, si asemenea se intēmpla si in Americ'a, dara chiar' si de ar' esistá tóte padurile cele vechi, abiá ar' poté se ajunga spre acoperirea lipsei de 40 milióne de tone de carbuni de piétra, cátu se petrece in lume in fiesce care anu. Uniculu urmasiu alu carbuniloru de piétra pôte se fia numai petroleulu, care dupa esperintiele facute in trecutu si dupa inventiunea cea mai nóua a inginerulu Ferrari pre deplinu va poté implini lips'a carbuniloru.

Cea de ántáia intrebare ce si-au pus'o inse foile acele cari s'au ocupatu cu cestiunea acést'a atâtu de insemnata, a fostu, óre aflase-va destulu petroleu, cá se póta.

inlocuî cu succesu durabilu cărbunii de piétra? Cercetările geologice facute in directiunea acést'a au datu unu respunsu pre deplinu indestulitoriu si liniscitoriu la dificultatea numita; si acum potemu se dicemu, că in-tôte părțile panământului se afla chiar' atât'a avuția de petroleu că si de carbuni fossili. Isvórele de petroleu din Pensilvani'a (Statele unite din Americ'a), cari in anul 1859, cându au fostu descoperite au datu numai 10 milióne de litre de petroleu, astadi la anu producu căm 2300 milióne de litre. Afara de isvórele aceste inse mai suntu inca fórte avute in Insul'a Jav'a, in Japon, in Chin'a, si mai alesu in Persi'a, unde s'au si ocupatu din partea unei societati englese.

Dara cele mai insemnate isvóre dupa cele din Americ'a fãra indoieľa suntu acele, cari sau descoperitu pre la anulu 1825 aprópe de Buku lângã marea Caspia in Rusi'a, unde numai in anul 1873 s'au produsu căm 70 milióne de kilograme de petroleu. Dara nu numai in Buku, ci si prin giurulu acel'a sau mai descoperitu in anii din urma isvóre fórte abundante de petroleu, care nu numai că nu e inferioru in calitate la celu americanu, ci din contra póte că -lu si intrece.

Isvóre de petroleu asemenea fórte avute se afla si in Galiti'a, si asemenea si in patri'a nãstra, numai cãtu exploatarea lorã lasa forte multu de doritu.

Tóte datele aceste deci dau destula garantia pentru cantitatea suficienta de petroleu, ce s'ar' pofiti, in casu cându ar' avé se inlocuiesca intru tóte carbunii.

Acum inse a urmatu problem'a aplicãrei petroleului in feliuritele instruminte a masinei. Acést'a problema a fostu resolvita in trecutu cu privire la locomotivele dela fabrici, si in parte si cu privire la locomotivele dela cãile ferate. Amintire speciala pre acestu terenu merita mai alesu americanii Bidol, Field si Toote, englesulu Aydor, francesulu Sainte-Claire Deville, si ingineriulu rusu Pozetzky. Unic'a dificultate a mai remasu cu privire la nãile cu vaporu, unde din caus'a elatinãrei continue a fluidului nu au potutu reusi esperimentele. Inse acum si dificultatea acést'a e inlaturata prin inventiunea ingineriului italianu Ferrari, care a intocmitu unu aparatu, ce eschide ori ce oscilare a fluidului. Esperimentulu cu aparatulu acest'a nou s'a facutu pre nai'a „Ruota“, si cu tóte că intr'unu minutu s'au facutu cu vasulu in care erã petroleulu cãte 90 de oscilatiuni de cãte 70—80 grade, totusi fluidulu nu s'a versatu, nici uniformitatea combustiei nu s'a turburatu.

Folósele cele mai de frunte ale inventiunei acesteia se potu reduce la cinci, si anume: 1°) regularitate in arderea petroleului, si in velocitatea nãiei; si prin urmare prescurtarea tẽmpului de caletoria; 2°) folosirea materialului intregu combustibilu, si prin urmare unu gradu fórte mare de caldura. Pre vaporulu „Ruota“, pre care s'a facutu esperimentulu; nu a iesitu pre totu tẽmpulu caletoriei fumu pre hornu; — 3°) usiorintia de a schimbã si pre nãile deja esistente sistemulu de ardere cu petroleu cu celu de carbuni si intorsu, intr'unu restẽmpu de dóue óre; — 4°) crutiare

de spatiu, ocupãndu petroleulu locu fórte neinsemnatu facia cu celu ocupatu de carbuni, care spatiu crutiatu se póte implé pre viitoriu cu marfuri; si asemenea crutiare de tẽmpu, ne avẽdu se mai petréca nãile prin porturi pana ar' incarcã carbunii receruti; — 5°) fochistii (cei cari facu locul) voru fi liberati de servitiulu lorã celu atâtu de greu care pre toti fara de vreme-i duceã in mormẽntu in urm'a cãldurei nesuferite la care erau espusi; cãci, dupa cum s'a constatat pre nai'a „Ruota“, temperatur'a la care suntu espusi cei de lângã focu in sistemulu acest'a nou, nu numai că nu e nesuferita, dar' nu e nici molesta.

De nu ar' avé inventiunea acést'a noua altu folosu decãtu acest'a din urma, ar' trebui se fia deja imbracisiatã cu caldura, pentru că o viétia mai ticalósa si mai chinuitã de cãtu cea a aprindietoriloru de focu de pre nãi nu are sãmãnu pre pamentu.

Inse si cãscigulu materialu are se fia fórte insemnatu. Dupa calcululu facutu de ingineriulu Engel, vaporulu Englesu „City of Paris“, unulu din cele mai frumóse si mai mari vapóre, ce comunica intre Liverpool si New-York, ar' crutiã, adaptãndu sistemulu celu nou, aprópe la 45000 fl. din spelele anuale.

Astu-feliu dara, pre cându nu avem se ne superãmu pentru exploatarea si eventual'a esaurire a cărbuniloru de piétra, potemu sperã totu odata, că si caletori'a pre nãi, că si cea de pre trenuri, va se fia cu multu mai ieftina, de cãtu a fostu in trecutu.

B. H.

Instructiunea domestica si publica.

I.

Nu numai de interesu publicu, ci si de interesu comunu cu deosebire in dilele nãstre e intrebarea instructiunei domestice si publice: deci se pare, că ar' fi la locu a ventilã desi prescurtu, obiectivu unele si altele; unor'a spre luminare altor'a spre indemnare.

O cestiune cu multu mai grava, decatu că eu se-me incumetu a aduce o judecata, carca se servésca de normativa in unulu seau altulu respectu; ci me marginescu a-mi da numai modest'a-mi opiniune, apoi „Deus faxit.“

Pedagogii evului vechiu, mediu ba chiar' si celi moderni au ventilatu si ventiléza, scrutéza, se intréba si se sfarima a pune la cale, a aduce in curatu, că óre care instructiune óre cea domestica ori cea publica ar' aduce mai multa folosintia si progresare!! Unii preferescu un'a altii alt'a, ma adese se cërta intre sine de lana caprina.

Invetiatiunulu ea se póta corespunde cu scumpetatea sublimei sale chiamari, ca educatiunã a fragedelorã mladitie concredia-te grigei sale are a luã in serioasa consideratiune scopulu ce doresce a-lu ajuuge prin instructiune va se dica trebuie se 'si statorésca unu principiu fundamentalu, care se 'lu povatiuésca in tota procedur'a sa.

1. Instrucțiunea domestică și folosul ei.

În instrucțiunea domestică invetiatoriului toate afacerile sale le poate îndeplini amesurându-le persoanei elevului eventualu elevului concredite grigiei sale, de o parte pentruca liberu și poate statorni planul, metodelu, ordulu obiectelor ma încă și procedur'a până cându în instrucțiunea publică în școală are a se lua în considerațiune: capacitatea, cunoștințele, apoi aplicarea, defectele, neajunsurile etc. Apoi ordinațiunile și prescrierile ministeriale a guvernului diecesanu etc.

Acasă elevulu nu e silitu a studii așa lucruri ce nu i convin seau i petrecu facultatea respective facultatilor spirituale, ci graduatu se înalță la cele ce i-sunt de lipsă câte odată ad libitum ne împedecatu în progresu prin lenea și neglijență a unoru trăndăvi conscolari, cari 'lu împedecă în aventulu seau sborulu seu liberu, presupunându că de acasă deji are o educațiune mai alăsa mai superioară că acelu veniti dela sate. — Invetiatoriulu în instrucțiunea publică e silitu a-se ocupă cu mai multi elevi de odată, adeseori separatu câte cu unulu, până cându ca instructoru e restrinsu numai la unulu multu doi seau trei elevi și prin urmare și fortiele lui, nesuini'ta, diligență a lui voru avea cu multu mai mare succesu. Se adaugemu aici, că la instrucțiunea privată-domestică parinti însisi de actu conlucre de a man'a în concelegere cu invetiatoriulu la ajungerea scopului prefriptu, care e: perfecționarea și progresulu elevului respective a copilului eventualu a copilei.

Elevulu a casa scutitu de societatea și influință a conscolarilor sei poate și depravati, ori cu deseversire încă de acasă demoralisati — ce nu e lucru rar — e feritu. Sub aripele ingrigirei delicate a parinților a buna sēma voru face și facu progresu cu multu mai îmbucuratoriu de catu în instrucțiunea publică.

Se vedemu înse și avantajiele instrucțiunei publice, pentrucă nu totu însulu e în stare, pusețiune a 'și instrui copiii ori copilele acasă, ma suntu siliti asi portă copiii la școală publică.

II.

2. Instrucțiunea publică și folosul ei.

Instrucțiunea publică și privată e cestiunea banului. Instrucțiunea domestică costă sume enorme a caroru rafiure nu e fii-carele natu capace a-le suporta, cu deosebire la noi la romani. Invetiatoriulu privatu reu provedintu și mai reu dotatu e sluga netrebnică, carea și- îndeplinesce oficiulu seu numai de a fitea-sila-adece constrinsu de impregiarile sale misere și abea 'și castiga altu postu mai bine dotatu numai de catu te parascesce; nu e înse în instrucțiunea publică plericițatu parintele, că invetiatoriulu adi ori mâne 'lu abandonéza, nici ca copilulu e incredințiatu unoru invetiatori neisteti, semidocti, neesperti, inreligiosi, ma chiar' immoral, cu deosebitu déca parinti în alegerea invetiatorilor sei domestici se orientéza cu prea puțină judecată după publicațiunile și anunțurile bine platite și

publicate prin foi, gazete și recomandatiuni prin agentii. Dorere, că provinu nenumerate casuri de acestea, ce înse nu e nici catu de miratu în lumea de adi a pumbugurilor și șierlatanilor neobrasnici. Cutezu a afirmă, că elevulu în școală punendu-i invetiatoriulu înainte exemple bune a elevilor buni, mai apoi prin rivalizarea și alte moduri cu precauțiune și bună înțelegere aleasă de către invetiatoru și stărnesc în elevi o emulațiune nobilă ore — și care, unu simțiu de sirguintă și așa invetiatoriulu cu mai puțină truda va poté se desvólte în animile elevilor sei iubire față de person'a s'a și ambițiune în îndeplinirea detorințelor proprie. Se mai adaugemu, că elevulu în compania cu mai multi tavarasi, cameradi a-i sei se dedă mai ușoru și lesne a 'și comunică simțimintele și ideele sale cu alții, 'și însusesce o istetime ore-si-care va în comunicațiunea cu alții; 'și castiga curagiu, unu anumitu grad de istetime precum am amintitu mai susu, frică și pudorea disparu, se împretinesce cu coetanii sei punandu-se astu-feliu fundamentu solidu vietiei sociale seau publice. Pentrucă însusi Plinius-dice: *Illum pueritiae ratio intra conturbanium tenuit, preceptores domi habuit-jam studia ejus extra limen proferenda, jam circumspiciendus rethor latinus cujus scholae severitas, pudor imprimis castitas condet.* Invetiatoriulu aici e chematu a desteptă în animile fragede a elevilor sei simțimintele celea mai nobile, a-i îndemná la totu ce e frumosu, nobilu, marețiu și pentru viétia. Invetiatoriulu are chiamarea a desceptă în elevi facultatile dormitante și a-le aduce la cale bună, lumina adece a-le da o direcțiune bună. Sublima e chiamarea invetiatoriului dără și grea, împreunată cu respundiabilitate dupla și întimpinată cu nemulțămire de unde și dis'a vechia: „*Quem dii odere, paedagogum fecere.*“

Afirma unii, cumca moravurile rele suntu forte frecvente în școală și cumca din di în di degeneréza generațiunea nouă și cumca aceste contagii nu s'ar' nici potea mai multu delaturá. Dar' la o parte cu vorb'a! Moravurile rele nu numai se pot delaturá, ci se potu pré deplinu și sterpi. Conlucre numai: beseric'a, comun'a, parinti și statulu alaturea cu invetiatoriulu bine calificatu și de viétia și caracteru moralu nepetatu. Prin acésti'a conlucre încuibarea ver unui reu în școală se prefăce imposibilă căci: „*Corrupti mores in scholis putant! nam et corrumpuntur interim sed domi quoque ita ut vitia non e scholis accipiant, sed domo in scholas afferant;*“ dice Quintilianu Adece: *unii eugeta, că moravurile se corumpu în școli; pote ici colea, dar' mai alesu a casu așa încatu vicierile nu le însusiescu în școală.*

Folósele deci, ce le aduce instrucțiunea publică suntu incontestabile basate pre esperință de tóte dilele. În publicu fiendu educati copiii, că acusi se devina membrii activi ai vietiei sociale abuna sēma -și voru tiené loculu ce le compete în societate cu mai multă esactitate și punctualitate de câtu aceia, cari educati privatu acasă, onóre esceptioniloru, nici cându nu-si voru poté însuf' ace'a poleire și portare negenată și conscia, ca și aceia

cari fiindu in continuu in contactu cu lumea din afara au buna ocaziune a o cunosce si judecă avendu de a se invérți prin tóte stratele acelea.

Inchieiu miculu meu elaboratu, cá de am scrisu bine, am scrisu numai conformu convingerei mele, ér' de am scrisu slabutiu, se nu dícu chiar' reu se se atribue nepotintiei mele.

Beiusiu 25 Octobre 1890.

Petru Hertie.

Cumisulu seau vinulu de lapte.

Precum se scie, acést'a beutura in multe locuri o folosescu cei ce suferu in bóla uscata. Pregatirea ei in diferite tēmpuri a fostu fórtu varia; neci cându inse n'a datu un'a beutura ecuivalenta cu beutur'a numita *cumisul*, ce o gatescu chirgizii din lapte de iépa.

In Germani'a unii pregatescu *cumisulu* asia, cá in laptele de vaca punu sacharu de lapte si drojdiutie; altii mesteca cu apa laptele numitu grosioru, adaugu acidu de lapte si rum, — tóte acestea le vérsa intr'o plosca, carea o punu la unu locu caldu, unde fluidulu -si ajunge statulu seu de intrebuintiare. In Rusi'a este unu metódu, dupa care laptele de iépa -lu inchiéga cu aluatu de casa, ér' dupa altu metódu laptele -lu amesteca cu sacharu de struguri si cu drojdiutie de biere, — fluidulu se pune se se dospéscu la un'a temperatura de 31°C si dupa ce se intēpla dospirea, fluidulu se vérsa in plosca, carea in tēmpu de 48 óre se scutura tótu la 15 minute.

Din natur'a si proprietátile cumisului urméza, cá valórea lui principala consiste in poterea nutritória a lactelui si in alcoholulu ce se nasce la dospirea sacharului, cari prin efectulu loru iritatoriu facu, cá stomaculu se consume, se digereze, cu multu mai usioru. Cumisulu gatitu din lapte de iépa pentru aceea e mai avantajos, deórece acéla contine in sine multu sacharu de lapte, precându in celu de vaca neci pe jumetate atát'a nu este; din contra in laptele de vaca albuminatii suntu in cuantu mai mare de cátu in celu de iépa, pentru aceea la producerea cumisului este de lipsa, cá in laptele de vaca in ceva modu se inmultímu cuantulu de sacharu si se dimínuamu albuminatii.

Deórece drojdiutiele nu suntu in stare a dospí sacharulu de lapte ce se adauge la lapte, pentru aceea unii punu in loculu loru sacharu de struguri; dar' neci in modulu acést'a nu se póte obtiené cumisu bunu.

Unu chemistu pregatescu cumisulu in modulu urmatoriu: solvesce preste 14 grm. sacharu de struguri in 12 decagrm. de apa; mai departe solvesce cam in 6 decagram. de lapte preste 1 grm. de drojdiutie. Celea dóue fluide le amesteca intr'o sticla de una litra, in carea pune si lapte de vaca bunu. Sticla o astupa bine si o pune in ghiaciariu

seau celu pucinu la un'a temperatura de 10°C si o scutura pre dí de trei ori. In modulu acést'a cumisulu e gata in 4 díle, numai cátu atare cumisu nu trebue tienutu mai multu de 5 díle fiindu-cá se strica. Golirea cumisului se intēpla cu ajutoriulu sifonului, fiindu-cá in modulu acést'a acidulu carbonicu nu volatiliséza, si fluidulu nu fuge din vasu.

Altii la pregatirea cumisului urmarescu urmatóri'a procedura: Amesteca laolalta 5 chilogrm. de lapte smântánitu, 12 decagrm. sacharu albu si drojdiutie cáte suntu de lipsa la dospire.

Sacharulu se solvescu in lapte, totulu se vérsa intr'o sticla de champagne de una litra, in carea se pune si 6 decagrm. de aluatu (dospitoriu); sticla se astupa bine, se pune la locu caldu, pâna cându incepe a-se dospí bine, atunci se pune in celariu rece, si dupa patru díle cumisulu e gata spre intrebuintiare; la golire se folosescu sifon'a de champagne.

Cumisulu e mai nutritoriu, e mai intaritoriu si forméza mai multu sânge, decátu ori care altu alimentu (Archiv der Pharmacie).

Sciri scolastice.

In sensulu §-lui 26 din regulamentulu gimnasialu, studentii din clasa a VII si a VIII dela gimnasiulu superioru gr.-cat. romanesen din Naseudu 30 la numeru, constituindu-se in societate literara, in siedinti'a dela 11 Septembrie 1890, tienuta sub presidiulu Domnului prof. Gregoriu Pletosu, care pentru anulu scol. 1890/91, este insarcinatu cu conducerea acestei societáti, — si-au alesu: presiedinte pre Joanu Pradanu din cl. VIII; vicepresiedinte pre Alexa Davidu din cl. VII; notariu pre Alesandru Popu din cl. VIII; redactoru pre Pavelu Boca din cl. VIII; bibliotecariu pre Joanu Beleigu din cl. VIII; vice-bibliotecariu pre Constantinu Titieni din cl. VII; cassariu pre Titu Malaiu din cl. VII si controloru pre Severu Groze din cl. VII.

Societatea de lectura a studentiloru din Blasiu in siedinti'a sa dela 13 Septembrie n. c. s'a constituitu astufeliu: Peesiedinte: dí profesorulu Emilu Viciu; vice-presiedinte Jeronimu Manu, stud. de cl. VIII; notariu Nicolau Zugravu, stud. cl. VIII; redactoru la fói'a „Filomela“ Jacobu Nicolescu, stud. cl. VIII; bibliotecariu Basiliu Tataru, stud. cl. VIII; controloru Corneliu Lenghelu, stud. cl. VIII; casariu Joanu Pataki, stud. cl. VII; vice-bibliotecariu Basiliu Suciú, stud. cl. VII gimnasialu.

Gimnasiulu din Bradu. La 23 Augustu v. (4 Septembrie) representanti'a gimnasiului romanu gr.-orientalu din Bradu a alesu doi profesori si anume a intaritu definitivu pe prof. de pâna acuma Vas. Boneu; ér' absolventulu de teologie si filosofie Pavelu Oprisia a fostu alesu profesorulu interimalu.

Adunare invetiatoresca. La Boiti'a de lângu Sibiiu la 8/20 Septembrie s'a tienutu adunarea generala a Reuniunii invetiatoriloru gr.-or. din despartimentulu Sibiu, cu care ocaziune invetiatorii T. Necci'a si G. Enescu au tienutu prelegeri teoretice.